

Kā sagatavoties veiksmīgai VID pārbaudei?

Dace Everte, Kristīne Erele, ZAB "Sorainen", vecākās nodokļu menedžeres

<https://ifinances.lv/raksti/vadiba/saimnieciska-darbiba/ka-sagatavoties-veiksmigai-vid-parbaudei/15354>

Valsts ieņēmumu dienests pēdējā laikā ļoti aktīvi veicis nodokļu maksātāju kontroles pasākumus, būtiski pieaugusi arī kontroles pasākumu daudzveidība un skaits. Kādi mājasdarbi jāizpilda grāmatvežiem un uzņēmējiem, gaidot ciemos inspektoru?

Nevienu grāmatvedi vairs nepārsteigs Valsts ieņēmumu dienesta (VID) inspektora brīdinošais zvans, ka darījumu partneris savā deklarācijā kādu darījumu atspoguļojis citādi vai izveidojušās kādas neizskaidrotas starpības darījumos ar citu dalībvalstu partneriem. Protams, šis saziņas mērķis ir panākt, lai nodokļu iestāžu rīcībā esošie dati būtu pēc iespējas precīzāki un darījumi – caurspīdīgāki. Tomēr nodokļu maksātājam vienmēr ir arī bažas – ko VID grib zināt? Kāpēc jautājumu uzdod tieši mums? Ko darīt, ja VID tomēr gribēs veikt apjomīgāku pārbaudi? Kā tai sagatavoties?

Mājasdarbs uzņēmējam

Daudziem pieredzējušiem grāmatvežiem mūsu piedāvātais mājasdarbs šķitīs pašsaprotams, tomēr izmantosim iespēju vēlreiz atgādināt, ko VID vēlas pārbaudīt vispirms, uzsākot tematisko pārbaudi vai auditu. Tieši šie pārbaudes jautājumi inspektoram radīs pirmo iespaidu par kārtību uzņēmumā. Turklāt, spriežot pēc mūsu pieredzes, pat tad, ja iepriekš atsūtīts pietiekami specifisks pārbaudē iesniedzamās informācijas saraksts, kādā brīdī inspektori noteikti pievērsīsies arī zemāk aprakstītajiem jautājumiem.

Rēķinu oriģināli

Lai gan dzīvojam digitālajā laikmetā, nodokļu pārbaudē ir īpaši svarīgi, lai būtu iespēja pārliedzināties par darījuma īstumu, tādēļ VID vēlas redzēt attaisnojuma dokumentu oriģinālus. Ja puses vienojušās, ka rēķini tiek izrakstīti elektroniski, pietiks arī ar izdrukām, tomēr būs jāuzrāda arī pamata vienošanās, kurā abas puses ir piekritušas rēķinu elektroniskai aprītei. Aprunājoties ar VID inspektoriem par progresu, tehnoloģiju iespējām, attālināti vadāmiem procesiem, viņi pastāstīja, ka vēl aizvien gadās atklāt situācijas, kad kāda no pusēm patvaļīgi mainījusi rēķina saturu. Tādēļ VID neesot nekāda pamata paļauties uz kopiju un izdruku satura patiesumu, tāpēc jau arī tiek veikta pārbaude, lai

pārlicinātos, kādi ir uzņēmuma veiktie darījumi. Nodokļu maksātājiem atliek ar to rēķināties un apkopot visu VID prasīto rēķinu oriģinālus. Protams, tas var izrādīties liels izaicinājums, ja attaisnojuma dokumentus glabājat citās struktūrvienībās vai pat citās valstīs, tomēr pārbaudei oriģināli būs nepieciešami.

Grāmatojumu atzīmes

Saprotams, ka pārbaudes gaitā VID vēlēšies pārbaudīt, cik precīzi saņemtie un nosūtītie rēķini ir uzskaitīti grāmatvedībā, tādēļ par izsekojamu tiks uzskatīts tikai tas rēķins uz kura ir atzīme par attiecīgo grāmatojumu. Lielos uzņēmumos tas visticamāk būs automatizēts process, bet pārējiem nodokļu maksātājiem būs jāiegulda papildu darbaspēka resursi, lai to nodrošinātu.

Rekvizīti

[Likums "Par grāmatvedību"](#) un [Pievienotās vērtības nodokļa likums](#) nosaka virkni rekvizītu, kuriem obligāti jābūt norādītiem visos attaisnojuma dokumentos. Zināms, ka, steigā izrakstot rēķinus, kādu rekvizītu var palaist garām, tāpēc, gatavojoties pārbaudei, tie ir jāpārskata. Ja nepieciešams, darījumu partnerim jālūdz atsūtīt papildinātu dokumentu vai pašiem jā sagatavo labojumi savos izrakstītajos rēķinos. Lai pārlicinātos par dokumentu noformējuma atbilstību normatīvajiem aktiem, VID lūgs uzrādīt rēķinus pēc nejaušas izvēles principa. Piemēram, visus saņemtos rēķinus par 2019.gada februāri. Tāpēc, lai uzņēmums tam būtu gatavs, ieteicams pārbaudīt saņemtos un nosūtītos rēķinus arī par mazām summām.

Bankas konta pārskats

Pirmais, ko inspektors pārbauda konta pārskatā ir tas, vai bankas konta atlikumi bankas izdrukās sakrīt ar grāmatvedības reģistros uzrādīto naudas atlikumu bankā. Dažkārt vērts to pārbaudīt pirmajiem, it īpaši, ja ir mainīta grāmatvedības programma vai grāmatvedību apkalpojošais uzņēmums.

Dokumentu komplekti

VID vēlas pārlicināties par darījumu (visbiežāk ar precēm, retāk – pakalpojumu) īstumu un saimniecisko realitāti. VID interesē darījumu izsekojamība un to nozīme sabiedrības kopējā saimnieciskajā darbībā, proti, vai darījumi vispār ir saistīti ar saimniecisko darbību, vai tie tiek veikti ar peļņu. Lai kļiedētu bažas un nodemonstrētu darījumu biznesa jēgu, vēlams jau laikus par VID interesējošajiem darījumiem sagatavot dokumentu komplektus: līgumu, saņemto, nosūtīto rēķinu, abu rēķinu samaksas apstiprinājumus (bankas izdrukas), kā arī preču transporta dokumentus. Svarīgi, lai preču transporta dokumentos arī būtu visi obligātie rekvizīti, īpaši pārlicinoties, vai ir visu trīs pušu paraksti, kā arī saprotami norādītas preču iekraušanas un izkraušanas vietas adreses.

Citi svarīgi dokumenti

Bez iepriekš nosauktajiem ieteicams laikus sagatavot iesniegšanai arī šādus dokumentus, jo agrāk vai vēlāk pārbaudes laikā tie būs jāuzrāda:

- grāmatvedības programmas licence,
- grāmatvedības politika,
- līgumi par grāmatvedības ārpakalpojumiem,
- telpu nomas līgumi,
- noliktavas inventarizācijas akti.

Komunikācija

Lai saprastu, kāda informācija būtu jāsniedz VID, ieteicams vispirms noskaidrot kontroles pasākuma galvenos iemeslus, piemēram:

- VID ir šaubas par kādu konkrētu darījumu vai darījumu partneri;
- pievienotās vērtības nodokļa deklarācijā ir atkārtotas datu nesakritības (vēlams saprast, vai tie nesakrīt ar importa/eksporta datiem, Eiropas Savienības darījumu partneriem vai vietējiem uzņēmumiem);
- informācijas pieprasījums, kas saņemts, veicot cita nodokļu maksātāja kontroli;
- informācijas pieprasījums no ārvalstu nodokļu administrācijām.

Dažreiz inspektori atsakās atklāt pārbaudes iemeslu, tomēr parasti tiek dotas norādes uz iespējamo nodokļu risku. Tādējādi nodokļu maksātājam tiek sniegtas Administratīvā procesa likumā paredzētās tiesības būt uzklaustāms un ir iespēja pienācīgi izskaidrot tos darījumu aspektus, kas radījuši bažas VID.

Bieži VID lūdz sniegt paskaidrojumus par kādiem konkrētiem darījumiem, to norisi, vienošanās gaitu vai citiem specifiskiem aspektiem. Vispirms būtu ieteicams saprast kontekstu, kādēļ šie jautājumi tiek uzdoti. Tik loģiskā un izplatītā atbilde “mēs pirkām vai pārdevām preces, jo gribējām nopelnīt” nebūs pietiekama, lai VID varētu pienācīgi izvērtēt situāciju. Turklāt VID mēdz uzdot tādus jautājumus, no kuriem grūti saprast, kādēļ tie tiek uzdoti – lai apkopotu informāciju vai veiktu kādu izmeklēšanu par konkrētu nodokļu risku. Tādēļ, lai pārbaudi aizvadītu veiksmīgi, izšķiroša nozīme ir tam, vai uzņēmumam ir skaidri visi VID interesējošie apstākļi.

Jāatzīmē, ka VID pārbaudēm ir ierobežoti termiņi, tāpēc, ja laikus ir izpildīts “mājasdarbs uzņēmējam”, tad grāmatveži un vadība iegūs papildu laiku, ko veltīt pārbaudes būtības izpētei un VID bažu atspēkošanai, paskaidrojumu gatavošanai.

Iesniedzamā informācija

VID uzņēmumam nosūtīs informācijas sarakstu, ko nepieciešams sagatavot pārbaudes veikšanai, tomēr reizēm saskaramies ar situāciju, ka nodokļu maksātājs to neiesniedz.

Apsvērumi informācijas nesniegšanai var būt visdažādākie – reizēm prasītā informācija nav uzņēmuma rīcībā, citreiz to ir grūti iegūt, piemēram, rēķinu un transporta dokumentu

oriģinālus, dažkārt uzņēmuma pārstāvji nepareizi saprot VID formulēto jautājumu un tādēļ nevar sniegt atbildi, gadās arī tā, ka pieprasītā informācija uzņēmuma ieskatā vispār neattiecas uz VID pārziņā esošajiem jautājumiem. Tomēr visbiežāk par galveno informācijas neiesniegšanas iemeslu tiek minēts komercnoslēpums. Protams, neizpaliek arī cilvēciskas kļūdas – VID vairākas reizes pieprasa tik apjomīgu informāciju, ka tās sagatavotāji satraukumā un steigā kādu dokumentu piemirst nosūtīt.

Līdzšinējā pieredze liecina, ka VID inspektori tikai dažreiz atgādina par nesaņemto informāciju, bet pārsvarā pieturas pie pozīcijas, ka to iesūtīt ir nodokļu maksātāja atbildība un VID jāstrādā ar to, kas ir pieejams. Neiesniegto dokumentu saraksts noteikti tiks iekļauts pārbaudes aktos, bet tad jau to iesniegšanai vairs nebūs nozīmes.

Turklāt VID var traktēt informācijas nesniegšanu kā nesadarbošanos ar nodokļu administrāciju. Šādā situācijā VID drīkst piemērot lielākas sankcijas un veikt agresīvāku kontroli, tādēļ nodokļu maksātājiem vajadzētu sadarboties ar kontroles veicējiem.

Par komercnoslēpumu – likumā ir stingri noteikts VID ievērot konfidencialitāti un nodrošināt šīs informācijas pieejamību tikai tiem, kam tā ir nepieciešama noteikto kontroles procesu veikšanai. Par spīti tam, ka laiku pa laikam nākas dzirdēt ziņas par valsts iestāžu pieļautu informācijas noplūdi, nekad nav dzirdēts, ka valsts iestādes būtu kompensējušas uzņēmējiem šo pārkāpumu dēļ radītos zaudējumus (parasti noplūde netiek pierādīta). Tomēr VID ierēdņiem komercnoslēpums nekad nav šķitis attaisnojošs iemesls informācijas neiesniegšanai, drīzāk – pamats aizdomām, ka uzņēmums slēpj kādas nelikumības.

Atliek secināt – lai arī kādi būtu apsvērumi nesniegt informāciju, ieteicams tomēr iesniegt pilnīgi visu, kas tiek pieprasīts – gan dokumentus, gan skaidrojumus. Apjomīgāku pārbažu beigu periodā vēlams vēlreiz rūpīgi pārskatīt visus informācijas pieprasījumus, pārliecināties, ka viss prasītais ir iesniegts.

Pierādījumi

Jebkura darījuma pamata pierādījumu komplekts ir rēķins, līgums un samaksas dokuments. Tie jāpārskata vēlreiz pirms tiek iesniegti VID.

- Vai darījums dzīvē norisinājies tā, kā rakstīts līgumā?
- Kas ir līguma priekšmets?
- Kādas ir pārdevēja un pircēja līgumā noteiktās tiesības un sankcijas? Vai VID tās šķitīs loģiskas? Vai tās atbilst normālai praksei uzņēmuma pārstāvētajā nozarē?

Esam daudz redzējuši ka nodokļu maksātāji, taupot resursus, dokumentus noformējuši, izmantojot paraugus no citiem uzņēmumiem vai internetā atrodamajiem resursiem, bet nav tos pienācīgi pielāgojuši saviem plānotajiem darījumiem. Piemēram, līgums paredz obligātu norēķinu avansā, bet īstenībā apmaksā saņemta trīs mēnešus pēc preču piegādes. Izvērtējot darījuma apstākļus, VID secina, ka tie būtiski atšķiras no līgumā

aprakstītajiem, un lēmumā ieraksta: "Notikusi formāla dokumentu noformēšana." Citiem vārdiem sakot, VID ieskatā veiktais darījums ir fiktīvs.

Šaubu gadījumā VID vēlas redzēt vēl citus apstiprinājumus tam, ka darījums ir noticis. Tad visbiežāk apbruņojamies ar:

- e-pastiem par darījuma pielīgšanu un norisi, proti, kas, kam, kad un ko pārdos, kā nogādās, kādas preces, kādā apjomā, kādus modeļus, kādās cenās utt.;
- visu veidu preču un pakalpojumu pasūtījumiem, dokumentiem par piedalīšanos publiskajos iepirkumos;
- paskaidrojumiem – jāsniedz ne tikai VID prasītie dokumenti, bet arī savs paskaidrojums par to, kā un kādēļ darījums tika noslēgts, uzņēmuma redzējums par situāciju, kurā notika darījums, darījuma partnera izvēli. Vēlams, lai paskaidrojumā minētos faktus varētu apstiprināt ar pierādījumiem. Piemēram, ja apgalvojat, ka ar darījuma partneri iepazināties kādā seminārā, tad paskaidrojumam pievienojiet ziņas par šo semināru (norises vieta, laiks, satura apraksts), kā arī dalībnieku sarakstu, kurā ir gan jūsu, gan partnera pārstāvja vārdi;
- transporta dokumentiem – tas var būt arī trešās puses izdots dokuments, kas apstiprina darījumu;
- sludinājumiem un reklāmām, no citiem partneriem saņemtiem un sniegtiem piedāvājumiem – tos iespējams plaši izmantot gadījumos, kad jāstrīdas par kādas preces vai pakalpojuma tirgū pieejamo cenu līmeni;
- "Whatsapp" u.c. elektronisko saraksti ar otru darījuma pusi;
- var apsvērt pārbaudē uzaicināt piedalīties arī darījuma partneru pārstāvjus.

Šaubu gadījumos nepieciešams domāt plaši un mēģināt atrast pēc iespējas daudzveidīgus pierādījumus saviem darījumiem. Jau atkal "gribējām pirkt un pārdot, lai nopelnītu, ko apstiprina pušu noslēgtais līgums vai mutiska vienošanās" nebūs pietiekami pārliecinoši apsvērumi VID inspektora ausīm.

Dažreiz nodokļu auditos esam dzirdējuši pārdomas, ka atsevišķus pierādījumus nav vērts iesniegt uzreiz, jo to vai citu argumentu jāpataupa pārsūdzības stadijai. Vienmēr iesakām uzņēmumiem visus argumentus un pierādījumus iesniegt pēc iespējas ātrāk. Latvijas tiesu praksē pat ir spriedumi, kuros tiesa sniegusi vērtējumu, ka pierādījumam piešķirama lielāka ticamība, ja tas VID iesniegts jau pārbaudes procesā, nevis pēkšņi uzradies otrajā tiesvedības instancē trīs gadus pēc pārbaudes beigām.

Grāmatvežiem un citiem pārbaudēs iesaistītajiem ir vērts atgādināt, ka [VID elektroniskajā deklarēšanas sistēmā](#) (EDS) noteikts iesniedzamo dokumentu izmēru ierobežojums. Sarakstes sadaļā vienā vēstulē nosūtāmais kopējais failu apjoms nedrīkst pārsniegt 5 MB un katrs pielikums – 5 MB. Iesniedzot VID dokumentus, kopējais failu apjoms noteikts ne lielāks kā 5 MB, bet katrs atsevišķais fails – ne lielāks kā 2,5 MB. Tādēļ, ja dokumentus iesniedzat EDS skenētā veidā, izvēlieties mazāku izšķirtspēju un atsakieties no krāsainajām kopijām.